

Izbaja
1. in 16. vsakega mesca
in velja s poštnino vred
in v Mariboru z pošiljanjem
na dom
za celo leto . 2 fl.
" pol " . 1 fl.
" 1/4 " . — fl. 50 k.
Brez poštnine in
pošiljanja 1 fl. 80 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 8 k.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

"Poduk v gospodarstvu bogati deželo."

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi se ne
prijemajo.

Oznanila se prijemljejo,
plača za vrstico je 10 k.
in za kolek 30 k.

Štv. 8.

V Mariboru 1. maja 1867.

Tečaj I.

Nekaj za vsakdanjo rabo.

II.

"Kakor hitro je postava prav razglašena, se ne more nihče s tem izgovarjati, da mu ni znana"; tako velevala 2. §. občenega državlanskega zakonika, to je knjige, ktera določuje kake (privatne) pravice in dolžnosti imajo prebivalci naše države eden do drugega. Ta postava je že sama na sebi čisto jasna, in ne zdi se nam, da bi kateri naših brancev tirjal, naj mu jo natančneje razlagamo. Na prvi pogled si jo tudi umel. V krogih, kjer se je ta postava izdelala, je trpelo sicer malo več, t. j. polnih 42 let, predno se je njeni pravi pomen dobro umel. Dobil je namreč zakonik, na čegar čelu tako rekoč gori navedeni § stoji, svojo postavno veljavo že leta 1811, v domačem jeziku pa se razglasil Slovincem še le leta 1853. Kdo pa bi si upal trditi, da je postava, ki je oklicana le v tujem jeziku, tudi "prav razglašena"? Konečno je tudi vlada to spoznala. Kaj pa da jo je moralo na to še le opomniti viharno leto 1848 z mogocnim svojim gibanjem. Odkler pa je vlada to spoznala, jej v tej zadevi nimamo skoraj nič očitati. Po vrsti smo dobili slovenske prestave menjicne, kazenske postav, občenega državlanskega zakonika, rudarske in še veliko več drugih postav. Radi bi bili rekli, da so prišle te postav "na svitlo"; toda pero ni htelo ubogati, kakor da bi bilo vedelo, da še toliko in toliko teh prestav trohni v zalogah in kletih državne tiskarnice na Dunaju, po deželi pa so redki, kakor parski groši.

Leta 1853 je izišlo jugoslovansko pravoznan-
sko besedstvo, to je zbirka v pravosodju navadnih in po-
trebnih besedi v nemškem, hrovaškem, srbskem in sloven-
skem jeziku. Dandanašnji se razglašajo vse postav, veče
in manje, tudi v vseh posameznih deželnih jezikih, in deželne
oblastnijske tistih dežel, kjer Slovenci združeni prebivajo, izda-
vajo posebne slovenske deželno-vladine liste.

Tako se časti naš jezik pri izdavanju postav.

Ali kaj pa te postav same, kaj vladini ukazi in urad-
niški izreki pravijo o slovenskem jeziku in njegovej rabi v
pravnih zadevah?

Iz starejih postav je v tem oziru malo veselega pove-
dati. Ne upamo si reči, da je bilo znamenje napredka k
boljemu, če se je sem ter tje uradnijam (gosposki) zapove-
dalo, da morajo s trdimi Slovenci govoriti slovenski. Kajti
hitro bi se našla zvita buča med našimi branci, ki bi nam
govorila: Take ukaze bi si bila vlada pač lahko prihranila;
če se govori z Nemcem nemški, s Francozom francoski, če
drugega ne zna, kako se hoče pač govoriti s Slovincem
kakor slovenski, če se sploh z njim govoriti hoče! In ne
dalo bi se na to drugega odgovoriti, kakor: Res je taka!

Nekoliko bolje je že bilo, ko se je v redu kazenske
pravde in v naredbi pravosodnega ministerstva od 17.
februarja 1862 reklo, da se morajo vsaj odločni deli izpovedeb
obdolženca ali prič v slovenskem jeziku v zapisnike (pro-
tokole) staviti; dasiravno tudi to še davno davno ne vstreza
vsem tirjavam ravnopravnosti in dobrega pravosodja.

Važneje že je, kar velevala 4. oddelek gori omenjene na-
redbe od 17. februarja 1862 rekoč: "4. Morajo sodnije,
ki spadajo pod graško in tržaško višo sodnijo, vloge, ki
se podajajo v slovenskem jeziku, sprejemati in
kolikor mogoče slovenskim strankam izdajati odloke
ali rešitve čez to tudi v slovenskem jeziku."

Ko bi ne bile besedice "kolikor mogoče" vrtic odprle urad-
nikovej tožljivosti in samovolji, smeli bi s to naredbo celo
zadovoljni biti.

Naj važneje in res veljavno pa smo si pribrani za
konec. Ni to sicer postava, ki bi jo nahajali v državnem
zakoniku ali v kakem deželno-vladinem listu, ni se ti poslala
na dom, niti se pripenjala na vogle; ja zunajno celo ne
dosega vseh slovenskih krajin. Okrožnica je le, ktero je
poslala deželna vlada kranjska do okrajnih predstojnikov,
da se imajo po njej ravnati. Pa naj nas nikar ne moti niti
pohlevna oblika, niti ozke meje. Le to naj nam bode pred
oči, da vlada uraduje pod cesarjem, ki nam je že tolikokrat
obljubil ravnopravnost in da se tudi vlada sama včasih rada
kinča s svobodo in enakopravnim perjem; da mora toraj v
tej okrožnici biti izrečeno načelo, načelo, ki velja vsem
Slovincem. Tudi nad ponižno obliko se ne bomo krčili,
saj nam ne gre za lupino, ampak za jedro. To pa je dobro.
Okrožnica se glasi:

Kar se tiče jezika, mora se željam sloven-
skega ljudstva, kar je največ mogoče pravica
skazovati. Kar kanceliji kdo v slovenskem je-
ziku poda, to se mu mora tudi v slovenskem je-
ziku od gosposke rešiti. Če seljudem kaj natis-
njenega (drukanega) pošlje, mora setisti tisek
rabit, ki je slovenski narejen. V zapisnike
(protokole) naj se to, kar se slovensko pové, tudi
slovensko zapiše. Sploh naj bo uradnikom resna
skrb, da se popolnoma nauče slovenskega jezika
ne le v besedi, temveč tudi v pisanju.

To prvič čitajočim prišle so nam neke besede prvega
našega pesnika Vošnjaka na misel, ktere svojim brancem v
malo predručajnej obliki tu na srce pokladamo: Glej vlada
vendar le nekaj ti ponudi, — le jemati od nje ne za-
mudi!

Videli smo zdaj našo pravico na papirju. Kako pa kaj
v djanju? Ljubi brance, prihodnjič ti podamo palico v roke
in te vzamemo pod pazduho. Podala se bova na pot, obiskati
hočeva slovenskega kmeta v mirnej vasi, da vidiiva, kako on
spoštuje svoj jezik, spremila ga bova v cesarske pisarnice
ter tam uradnikom malo čez rame pogledava; vstaviiva se ho-
čeva pri naših bilježnikih (notarijih) in pravdosrednikih (ad-
vokatih); morebiti na tej poti tudi srečava briča in srenj-
skega služabnika ter jima pri tej priliki pogledava v njihove
torbice.

Med tem pa si dobro v glavo in srce vtisni gori nave-
dene pravice in zbrisi si oči, da boš videl, sodil in
modroval sam.

Šolske stvari.

Spisal Franjo Čeh, Strmski.

Nam Slovincem je treba omike in izobraženja, da se
vseh ustavnih pravic in svoboščin državljanov udeležimo,
pa tudi dolžnosti in naloge ustavnih državljanov zvesto spol-
nujemo.

Da se pa Slovenci bolj in bolj omikamo in izobražujemo,
treba nam je boljših šolskih naprav. Najvažnije naprave v
vsaki državi pa so ljudske šole, ker največji del ljudstva ne
pride nikoli v više šole, toraj toliko zna, kolikor se je na-
učil v ljudski šoli.

Šole na Slovenskem Štajerju pa niso takošne, kakoršne bi morale biti. — Biti bi morale:

a) postavljene na narodni podlagi, t. j. pri nas celo slovenske. Pojdimo k Nemcem, Vlahom, Madjarom, Rusom in kamorkoli hočemo, povsod bomo našli, da se otroci le v tistem jeziku podučujejo, kojega so se od svoje ljube mamke naučili. Zakaj bi moralo pri nas drugače biti? Kako abotni so tedaj nekteri stariši, da silijo po nemščini! Takošni stariši pač ne poznajo šole presvetega namena: izrežati otroke v bogaboječe kristjane, zveste državljane in čvrste narodnjake. Čujte kaj pravijo pokojni škof Slomšek o ponemčevanju slovenskih šol: „Vaši otroci vas bodo po nemško kleli, vi pa bote po slovensko solze točili.“ Zapomnite si besede tega velikega škofa, kojega ime je zapisano v zlatih knjigah slovanskih prvakov in kojega ime bo slovelo tako dolgo, dokler bode svet stal. Ali pa imamo tudi mi pravico tirjati, da se naši otroci podučujejo po ljudskih šolah le v maternem jeziku?

Ne le pravico, ampak celo dolžnost; kajti, to tirja od nas sam večni Bog, ki je nam jezik ali govor dal. On sam pravi: „Človek pomagaj si in ti bom pomagal.“ To tirja od nas sveta rimska katoliška cerkev in sicer zato, ker smo njeni udje, ker smo rimsko-katoliški kristjani, kajti ona zapoveduje svojim duhovnom razkladati besedo božjo le v tistem jeziku, katerega narod govori. Tudi nas svetne učitelje jemlje sveta naša mati cerkev v misel, ktera pravi: „Učitelji! vodite nadepolno mladež po rožicah narodnega polja. O kak lep poklic — kaka sladka beseda! To tirja od nas naša majka Slava, ki ima svoje veje od Jadrta do Balta, od beloglavnih snežnih planin noter do kitajskih zidov. To tirja od nas presvitli cesar, ki nam je pravice enakopravnosti v vseh državnih rečeh s svojo lastno roko podpisal, tedaj tudi enakopravnost slovenskega jezika po šolah in uradnih.”

Ljudje, ki silijo po tujščini, so izdajavci svoje domovine, svojega naroda in svoje narodnosti. Ni zadosti, da so naše ljudske šole samo narodske, treba je, da so

b) praktične, t. j. da bodo učile za vsakdanje življenje potrebne reči.

Čujte, kaj Latinec pravi: „Non scholae, sed vitae discimus.“ (Ne za šolo, nego za življenje se učimo.) Na to so prejšnje naše šole celo pozabile. Le brati, pisati, nemškovati in nekaj računati je bilo vse, kar so se otroci učili.

Od poljedelstva, živino-, sadje- in vinoreje ni ne bilo niti duha, niti sluha, če ravno je visoka vlada zmirom silila na to, da se kmetijstvo bolj in bolj povzdigne.

Kaj pa se je v tem oziru zgodilo? Malo več — ko nič. (Dalje prihodnjič.)

Gospodarske stvari.

Trsoznanstvo.

(Dalje.)

b) Listje spada med naj imenitnejše organe, je mati in rejnica očes in grozdja, ker ga varuje, ohranjuje, in pomaga k razvitju za prihodno leto. Tudi korenje pošilja listju sirove soke iz zemlje po deblu in vejicah, da se tam prekuhajo) ker so znotrajni deli neštevilne sesavke, sočne in zračne cevke, ter požlahtnjene nazaj za živež pošlje, da trta raste in se razprošira. Če je pa korenje v mokri zemlji, preobilo vode popiva, listje pa postane bolno, žolto in odpada, potem pa še koreninje sprhne in trs vmre.

Preiskuje se list na nasprotni strani grozdja ali kremplja, ktero je naj bolj popolno; pregleda se po vrsti:

1. listna plošča, ki je a) plana ali neplana; gornja plat je večidel gladka, svetla, bolj zatemnela zelena in previdena z neštevilnimi, nevidljivimi ljuknjicami, skoz ktere se izpuhteva mnogo nerabljivih sokov; spodnja je bolj neplana, žilnata, ki sesa po mnogih odprtinah sem ter tje razsejanih gaznate delce posebno ponoči in spomladi kakor roso, dež, zemljini sopuh i. t. d. Hlapi pa posebno meseca avgusta v vročini.

β) naga ali gola, če nikder ni kakih lascev ali ščetinice, γ) ščetinasta, če so samo spodnje žilice lasaste ali ščetinaste,

δ) volnata, če je z mehkiimi lasci, koderčasto zmešanimi, tanko in rahlo preraščena, da se še zelena plošča sem ter tje vidi,

ε) kocinasta, če so mehki, gosti lasci kakor klobučina zvezani in trdno črez in črez priraščeni.

2. Listne zveze narejajo list:

- α) cel, če nič ni ali samo neznatno vrezan,
- β) tricapen, če je na tri dele vrezan,
- γ) pet- ali večcapen, če je na pet ali več cap vrezan,
- δ) plitvo razrezan, če ni do polovice vrezan,
- ε) globoko razrezan, če je nad polovico vrezan,
- ζ) polrazcepljen, če ni celo do sredine razrezan,
- η) razcepljen, če je do sredine razrezan.

3. Listne cape so:

- a) po legi: spodnje, srednje, končne,
- b) po podobi: srčaste, jajčaste, sulicaste, kupaste, skrivljene, zelo ali malo povševne.

4. Listni rob je: topozobat, ostrozobat, dvojezobat i. t. d. (Dalje prihodnjič.)

Dobre vlačence niso zavreči.

Trta se razun drugih načinov s pogrobanjem pomladuje in pomnožuje. Ali kdaj kaže tudi z vlačencami napolniti prazni prostor v vinogradu posebno, ko ne kaže cele trte pogrobati, ker še je premlada in ni za več trt na enem mestu prostora.

Navadama manjši vinorejci nimajo rožnjenišnic, iz kojih bi s sajenkami prazne prostore v jeseni ali spomladi po goricah napolnili in jih zasadili, ktere pa vendar prekapajo brez koristi, ker trte ni; tako imajo le delo, haska pa nobenega ni, razun revne betvice trave.

Vinorejcem, ki imajo po rajdah vinograd zasajen, je celo prosto, da od bližnje trte z mladiko nadomestijo in napolnijo prazni prostor z vlačenco, t. j. da se mladika v sredini pogrebe in z zemljo zasuje, v jeseni ali spomladi pa konec pri stari trti odreže in pol drug čevlj globoko pokoplje s koreninami vred.

Nekterih vinograd je redko zasajen videti, ko je obrezan, kadar pa je okopan in so vlačence položene je jako gost, ker so prazni prostori z vlačencami napolnjeni. Po ljutomerskih in radgonskih vinogradih le izjemno vlačence delajo ali polagajo; a tem obilneje in obširneje pa po goriških goricah jih zapaziš. Dobro, koji tako ravnaajo, ker jim pridelke množijo, pa tudi so vlačence same na sebi jako koristne, toda le uce, koje so boljših plemen.

Pobitega srca sem vselej gledal une vinorejce, ki so o rezi vlačence le za 4 prsta v sredini zagrebane izpipali in jih v klance metali, pametnejši pa saj kurili z njimi. Na moj ugovor: zakaj jih po rečinah ne zasajuje? mi reče: da ne rastejo! To ni res! ga zavrnem. Ako rozga, ja celo starina brez koreninic položena raste, zakaj nebi vlačenca s tolikimi lepimi koreninicami rastla? Saj trta celo po klanecih raste! Kjer pa sem videl vlačence od Šilharja, križovatnjaka, drobne beline in drugih manj srednih trt, sem pa še sam svetoval ne le vlačence, temuč tudi takošnje trte izruti in si gibance z njimi peči — tako mu saj nebo golta praskala in črev zjedala kislina vinska.

Vinorejci! Poskrbite si malega in italjanskega rivčeka (Klein- u. Wälsch-Riesling). Prvi daja sila dišeče, drugi pa ognjeno vino; oba pa posebno zadnji sta jako rodovitna. Potem šipona, traminca, mušice žlahne: modre rdeče, sive, bele (Klevner), mušice žlahne zelene (grüner Sylvaner), žlahnine bele in rdeče (weisser u. rother Gutedel), krljlkoveca (Krachgutedel), klešeca (Ortlieber), habševine (Fischtraube) i. t. d. Vse te trte so rodovitne in dajo zmešane izvrstno vino v dobrih legah, dobro in okusno pa v slabih legah in tako vrednost vinograda silovito povzdignejo.

Iz takih trt narejajte vlačence, in pri živi glavi jih ne pobacite ne pomečite v klance! Že prosta rozga raste v dobri zemlji, da že prvo leto nad vatel, 3 čevlje visoke mladike požene, koliko raji bo pa vlačenca rastla z obilnimi koreninicami, koje se pa morajo do 4 palcev prikrajšati, porézati. Sicer je res, da navadama prvo leto slabije vsaka vsajena reč raste tako tudi vlačenca. Al drugo leto bo že velike mladike pognala, in tretje leto ji že zamoreš reznika in bika, konjiča narezati — in tako imaš že čvrsto trto od položene vlačence sajeno ako ne dve do tri, kečar ji več mladik pustiš, ko jo sadiš, ker nekte vlačence imajo po 3 do 4 mladik prav velikih. Ne misli: to ji škoduje, ker v mladosti mora trta na korenine bolj delati. Po svojem je to nenaravna misel. Le pomisli! kako bi vendar zamogla trta velike mladike (rozge) storiti, pognati, ako ne bi ob enem tudi na koreninah vspešno rastla? — Saj ni trta zavoljo lesa, ampak zavoljo grozdja.